

Såncykler

1838 förlovar sig Robert och Clara brevledes. Flera års strider med Claras far följer med flera rättegångar och domstolsförhandlingar, och inte ens i början av året 1840 var striderna över; först den 12 september ägde brölloppet rum. Att Schumann under dessa förhållanden och efter ett halvårslångt uppehåll i komponerandet plötsligt kunde ge sig i kast med en genre som han tidigare ringaktat är onekligen förvånande. Antagligen har han insett att texten skulle ge möjligheter till nya musikaliska känslouttryck. Under detta hans s.k. lieder-år, tillkom inte mindre än ca 150 av hans ca 250 sånger. Schumann blev därmed - tillsammans med Schubert - den stora förnyaren av den pianobeledsagande solosången. Och det är inte minst detta pianoackompanjemang som har bidragit till hans berömmelse på området. Som son till en bokhandlare med över 4000 volymer i sitt eget bibliotek kom Robert tidigt i kontakt med högklassig litteratur. Han hade också egna författarambitioner. Hans val av dikter till sina tonsättningar är därför mycket kräset; de flesta är skrivna av de stora samtida diktarna. En sjättedel (41 stycken) av hans sånger har Heinrich Heine som författare. Exempel på andra diktare är Eichendorff, Goethe, Mörike, Rückert, Burns och Byron.

Myrthen op. 25

1840

När Robert och Clara gifter sig i september 1840 överräcker Robert denna såncykel som bröllopsgåva. Den publicerades kort därefter i oktober. Den kom då ut i 4 häften med 6, 6, 6 respektive 8 sånger. Dikterna har åtta olika författare. Såncykeln skiljer sig därigenom från t.ex. *Liederkreis* op. 24 och 39, *Dichterliebe* och *Frauenliebe und Leben*, som endast grundar sig på en upphovsman.

Verkets namn är ingen tillfällighet. Myrten har gamla traditioner som material till brudkrans och kransen som metafor för tonsättarens arbete att sammanfläta materialet till en enhet är också välfunnen. Texterna valdes noggrant av Schumann för sitt ändamål; de handlar alla om stämningar knutna till förälskelse, längtan, påtvingad åtskildhet, ensamhet, bröllop, äktenskap och barn. Tonarten Ass, som av hävd ansetts knuten till bröllop inleder och avslutar cykeln och finns dessutom i ytterligare en av sångerna, Heines berömda *Du bist wie eine Blume*. Sångerna är i övrigt sammanflätade tonartsmässigt genom släktskap via i huvudsak dominant- eller tersintervall.

Av någon anledning framförs sällan såncykeln i sin helhet. En av orsakerna kan vara att den kräver två solister med hög resp. låg röst för att passa till innehållet i dikterna. Men flera av sångerna har blivit mycket berömda och spelade för sin egen skull. Det är i huvudsak dessa som presenteras här.

Dikternas översättningar till svenska är gjorda av författaren till dessa kommentarer

1. Widmung (Friedrich Rückert)

Du meine Seele, du mein Herz,
 Du meine Wonn', o du mein Schmerz,
 Du meine Welt, in der ich lebe,
 Mein Himmel du, darein ich schwebe,
 O du mein Grab, in das hinab
 Ich ewig meinen Kummer gab!
 Du bist die Ruh, du bist der Frieden,
 Du bist vom Himmel mir beschieden.
 Dass du mich liebst, macht mich mir wert,
 Dein Blick hat mich vor mir verklärt,
 Du hebst mich liebend über mich,
 Mein guter Geist, mein bess'res Ich!

O, du mitt hjärta, du min själ
 o, du min smärta, du min lust,
 o, du min värld, i den jag lever
 min himmel du, i den jag svävar.
 O, du min grav, där sänkte jag
 för alltid min bedrövelse!
 Du är min frid, du är min trygghet,
 du är från himlen mig förlänad.
 Att du mig älskar, mig värde ger,
 din blick har ändrat mitt sätt att se.
 Du höjer kärlekens nivå,
 min goda fe, mitt bättre jag!

Man har svårt att tänka sig en mer passande inledning. Denna sång har ju också levt ett liv långt utanför cykeln och utgör ett av Schumanns många mästerverk. Stycket har A-B-A-form.

Innig, lebhaft

Du meine See-le, du mein Herz, du meine
 Wonn', o du mein Schmerz, du meine Welt, in der ich le-be, mein Him-mel

De inledande pianofiguerna fortsätter som ledsagning till sångstämman. Man kan lägga märke till punkteringen i den första pianofrasen. Den ger hela ackompanjemangen en väldig spänst. Underbar är övergången från Ass- till E-dur när B-delen börjar. Då fortsätter sluttonen ass som startton, nu som giss, när texten *Du bist di Ruh* hörs. Melodins rörlighet minskar liksom pianostämman där 12 toner per takt blir 9. kontrasten mellan tredelningen i pianot och två-delningen i sångstämman höjer dock spänningen.

gab! *ritard.* Du bist die
 Ruh, du bist der Frie-den,
 A E F#m H7 E

Även återgången till huvudtonarten är elegant. Den tar sin början 4 takter före A-delens återkomst:

Dass du mich Liebst, macht mich mir wert, etc. du hebst mich
 lie-bend ü-ber mich, etc. Du meine
 E H7 E E7 A E7 A
 Eb7 Cm7 Bb7 Eb7 Ab

Ett pianopostludium avslutar.

Ett arrangemang av Liszt har blivit ett virtuost bravur- och extranummer för solopianister.

2. *Freisinn* (Johann Wolfgang von Goethe)

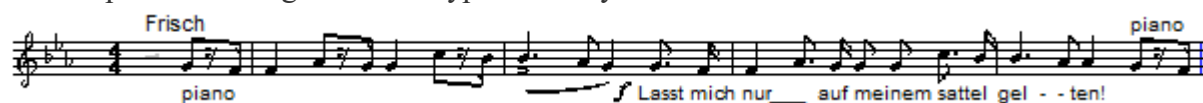
Lasst mich nur auf meinem Sattel gelten!
Bleibt in euren Hütten, euren Zelten!
Und ich reite froh in alle Ferne,
Über meiner Mütze nur die Sterne.

Låt mig hästen min bestiga bara!
Bliv ni kvar i trygga tälten era!
Nu jag rider glad mot fjärran trakter,
över mössan min finns bara stjärnor.

Er hat euch die Gestirne gesetzt
Als Leiter zu Land und See;
Damit ihr euch daran ergötzt,
Stets blickend in die Höh.

Han har för er himlens stjärnor satt
som lotsar till lands och sjöss.
Med dem kan ni er ock förströ,
städs' blickande i höjd.

Textens käckhet speglas i en musik som ligger nära den ena av Schumanns personligheter, Florestan. Med ett kvintsprång från första sångens tonart hamnar vi nu i Ess-dur. Växelspelet mellan piano och sångstämma är typiskt för stycket:

Vi har även här en tredelad form. B-delen i lugnare tempo tar vid när texten handlar om den Högste. A-delens melodi återkommer vid texten *Damit ihr euch daran ergötzt*.

3. *Der Nussbaum* (Julius Mosen)

Es grünet ein Nussbaum, vor dem Haus,
Duftig
Luftig
Breitet er blättrig die Blätter aus.

Det grönskar en valnöt vid mitt hus.
Doftfull,
luftig
breder den praktfullt ut sina blad.

Viel liebliche Blüten stehen d'ran,
Linde
Winde
Kommen, sie herzlich zu umfahn.

Många älskliga blommor finns på den.
Stilla
vindar
blåser, för att hjärtligt dem famna

Es flüstern je zwei zu zwei gepaart,
Neigend,
Beugend
Zierlich zum Kusse die Häuptchen zart.

De viskar nu två och två i par,
Nickande
böjer de
sirligt för kysisar sina kronor små.

Sie flüstern von einem Mägdlein, das
Dächte
Die Nächte
Und Tagelang, wüsste ach! selber nicht was.

De viskar om vilsen flicka som
tänkte
båd' natten
och dagen lång, visste dock själv inte vad.

Sie flüstern—wer mag verstehen so gar
Leise
Weis'?
Flüstern von Bräut'gam und nächstem Jahr.

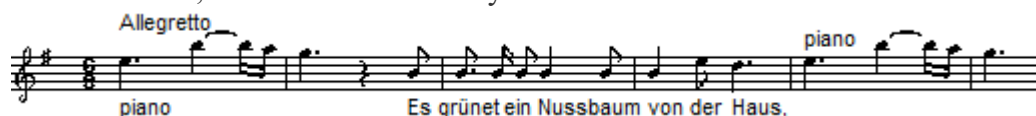
De viskar – vem kan förstå en så
lågmäld
visa?
Viskar om brudgum och nästa år.

Das Mägdlein horchet, es rauscht im Baum;
Sehnend,
Wähnend
Sinkt es lächelnd in Schlaf und Traum.

Och flickan lyssnar på trädets sus.
Med längtan
och tro
går hon lycklig till sömn och dröm.

Att Robert här hoppas att det är Clara som drömmer om sin tillkomande behöver kanske inte betvivlas. Men det är också Roberts alter ego nr 2, den drömmande Eusebius, som kommer till tals via en längtande brud in spe.

Även här växlar pianot med sångstämman, men i en väsensskild stämning. De sex stroforna har melodi i ett ovanligt mönster, A-A-A-B-A-C. B skiljer sig bara rytmiskt från huvudmelodin, men C är i stort sett ny.

Den inledande pianofrasen upprepas mellan versraderna, ibland melodiskt förändrad men alltid i samma rytm. Den korta pianoavslutningen består av brutna ackord i det ackompanjerande mönstret.

7. *Die Lotosblume* (Heinrich Heine)

Die Lotosblume ängstigt
Sich vor der Sonne Pracht,
Und mit gesenktem Haupte
Erwartet sie träumend die Nacht.

När lotusblomman ängslas
för solens klara sken,
då med ett nedsänkt huvud
inväntar hon natten i dröm.

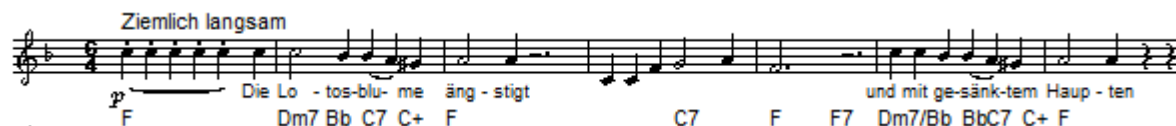
Der Mond, der ist ihr Buhle
Er weckt sie mit seinem Licht,
Und ihm entschleiert sie freundlich
Ihr frommes Blumengesicht.

Och månen henne älskar
och väcker med dämpat ljus.
För honom hon visar så trygg
sin oskuldsfulla kalk.

Sie blüht und glüht und leuchtet
Und starret stumm in die Höh';
Sie duftet und weinet und zittert
Vor Liebe und Liebesweh.

Hon blommar, glöder, tindrar
och blickar stum upp mot skyn.
Hon doftar och gråter och skälver
av kärlek och kärleksqual.

Med tre strofer skulle man kanske gissa på en tredelad form. Men Schumann har valt att ge den vackra dikten en helt genomkomponerad form; alla stroforna har olika melodier.

Den inledande pianostämman (ackord) fortsätter som beledsagning till sångstämman.

8. *Talismane* (Johann Wolfgang von Goethe)

Gottes ist der Orient!
Gottes ist der Okzident!
Nord und südliches Gelände
Ruht im Frieden seiner Hände.

Orienten tillhör Gud!
Occidenten tillhör Gud!
Nord och sydligaste länder
vilar tryggt i Herrens händer.

Er, der einzige Gerechte,
Will für jedermann das Rechte.
Sei von seinen hundert Namen
Dieser hochgelobet! Amen.

Han, som är den ende rätte,
vill för var och en det rätta.
Av hans många hundra namn så
tycker jag nog bäst om Amen!

Mich verwirren will das Irren;
Doch du weisst mich zu entwirren,
Wenn ich handle, wenn ich dichte,
Gib du meinem Weg die Richte!

Jag förvirras av det vilsna,
men han visar mig tillrätta.
När jag handlar, när jag diktar
ger han vägen min en riktning.

Denna 3-strofiga dikt gör Schumann 4-strofig genom att upprepa strof nr 1 med tillägget: *Amen! Amen!* och med samma melodi. Strof 2 får ny melodi och nya harmonier, men påminner om strof 1. Strof 3 är helt annorlunda (se nedan) Vi får alltså formmönstret A-B-C-A. Den börjar mycket frejdigt som en marsch, med accentuerade inpass i pianot.

Strof 2 saknar pianoinpassen, men avslutas med *Gottes ist der Orient* resp. *Okzident*. I första halvan av strof 3 speglas kongenialt i pianostämmans ”virrvarr” av 8-delar:

14. *Hochländisches Wiegenlied* (Robert Burns. Till tyska av W. Gerhard)

Schlafe, süsser, kleiner Donald,
Ebenbild des grossen Ronald!
Wer ihm kleinen Dieb gebar,
Weiss der edle Clan aufs Haar

Sov så gott, du lille Donald,
avbilden av store Ronald!
Vem som lille tjuven fött
kan man se på håret hans.

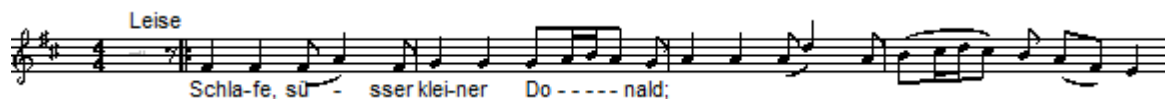
Schelm, hast Äuglein schwarz wie Kohlen!
Wenn du gross bist, stiehl ein Fohlen;
Geh' die Eb'ne ab und zu,
Bringe heim 'ne Carlisle-Kuh!

Svart' som kol är skälmens ögon
När du stor blir, stjäla en fåle.
Ströva genom lågland då.
Kom tillbaks med Carlisle-ko!

Darfst in Niederland nicht fehlen;
Dort, mein Bübchen, magst du stehlen;
Stiehl dir Geld und stiehl dir Glück,
Und ins Hochland komm zurück!

Uti lågland får man fela,
där min älskling kan du stjäla.
både lycka liksom guld.
Se'n till Högland återvänd!

Denna oförlikneliga vaggvisa, har Schumann låtit få samma melodi i alla tre stroferna. Pianot spelar samma melodi som sångstämman:

24. *Du bist wie eine Blume* (Heinrich Heine)

Du bist wie eine Blume,
So hold und schön und rein;
Ich schau' dich an, und Wehmut
Schleicht mir ins Herz hinein.

Du är så lik en blomma
så ljuv och schön och ren.
Jag ser på dig, och vemod
sig smyger i hjärtat in.

Mir ist, als ob ich die Hände
Aufs Haupt dir legen sollt',
Betend, dass Gott dich erhalte
So rein und schön und hold.

Jag önskar jag kunde lägga
en hand på hjässan din
och be vår Gud dig bevara
så ren och schön och ljuv.

Detta är en av Heines mest älskade dikter, och lär ha tonsatts över 400 gånger. Bland tonsättarna finns många berömda såsom Liszt, Bruckner och Hugo Wolf. Men det är nog ingen tvekan om att Schumanns blivit mest populär. När ett sådant verk ska tonsättas är risken stor att resultatet blir alltför hjärtnipande. Men Schumann blev sällan sentimental, om någonsin.

Pianostämman bjuder på ett 16-delsackompanjemang, som inleds redan före sångens början. Harmoniföljderna är utsökta, särskilt övergången mellan Eb7 och H7 i ordet *Wehmut*:

Langsam

Du bist wie ei - ne Blu - me, so hold so schön und
rein; Weh-mut

Ab Eb7/Bb H7 Eb/Bb Ab/Bb Bb7 Eb7

26. *Zum Schluss* (Friedrich Rückert)

Hier in diesen erdbeklommenen
Lüften, wo die Wehmut taut,
Hab ich dir den unvollkommenen
Kranz geflochten, Schwester, Braut!
Wenn uns, droben aufgenommen,
Gottes Sonn' entgegenschaut,
Wird die Liebe den vollkommenen
Kranz uns flechten, Schwester, Braut!

Här i detta jordanstuckna
luftdrag, där vemod duggar,
har jag denna ofullkomliga
krans flätat, syster, brud!
När vi tas emot däruppe,
och Guds sol välkomnar oss
ska kärleken en fulländad
krans oss fläta, syster, brud.

Schumann tyckte att Rückerts dikter var lätta att tonsätta, p.g.a. deras musikaliska rytm. I *Myrthen* har han valt att både inleda och avsluta med Rückert-poem. Och tonarten är, liksom i nr 1, Ass-dur.

Adagio

Hier in die-sen erd-beklommenen Lüf-ten, wo die Weh-muth taut,

Pianostämman följer i stort sångstämman. Fem tacters pianoavslutning sätter punkt på hela cykeln.

Schumanns insats på romanssångens område och utveckling för att göra båda parter jämlika är rättvist prisad. Och det är inte bara den beledsagande stämman som utvecklats till fulländning. Även förspel, mellanspel och inte minst de avslutande postludierna höjdes av Schumann till nya nivåer. De blir än mer utvecklade i *Dichterliebe* och *Frauenliebe und Leben*

Liederkreis op. 39

1840

Liederkreis komponerades i maj 1840, publicerades första gången 1842, men utgavs i reviderad form 1850. Mycket tyder på att dikterna av Joseph Eichendorff (1788-1857) valdes ut av Schumann med stor noggrannhet för att spegla hans personliga svårigheter i kampen om Clara Wiecks hand. Eichendorffs teman, vandring och natur – i synnerhet skogen och det dämpade ljusets mystik under kväll, natt och morgon, speglas här magnifikt av Schumann. Det enkla språket i folkvisetradition tilltalade säkert också tonsättaren.

Och som sagt, i flera av sångerna kan man utan alltför stor fantasi hitta anknytningar som passar in i Roberts och Claras situation. Av någon anledning saknar verket en dedikation.

Översättningarna till svenska är gjorda av författaren till dessa kommentarer.

1. *In der Fremde*

Dikten handlar om en vandrares tankar på hembygden, på de döda föräldrarna och på den egna förestående döden.

Aus der Heimat hinter den Blitzen rot
Da kommen die Wolken her,
Aber Vater und Mutter sind lange tot,
Es kennt mich dort keiner mehr.

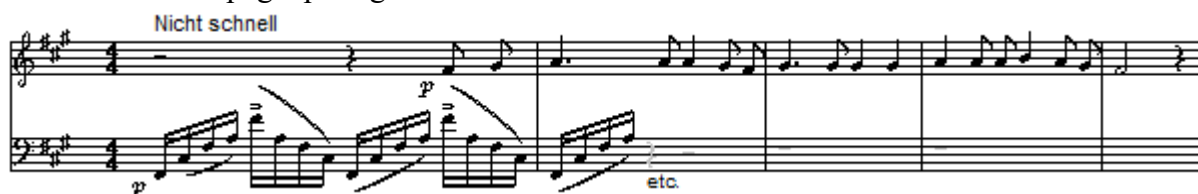
Från min hemtrakt, bortom stadens ljus
hit driver molnen in
men min far och min mor är döda nu,
och ingen mer känner mig där.

Wie bald, ach wie bald kommt die stille Zeit,
Da ruhe ich auch, und über mir
Rauscht die schöne Waldeinsamkeit,
Und keiner kennt mich mehr hier.

Men snart, alltför snart kommer ock den tid,
då även jag vilar, och över mig
susar skogens trolsk-ensamhet,
och ingen mer känner mig här.

Denna sång tillfördes cykeln först vid revisionen 1850. En ursprunglig visa med en munter vandrare byttes ut mot en ensam och vemodig sådan.

Tonarten är fiss-moll. Pianostämman domineras av en perpetuum mobile-rörelse av 16-delar. Kanske vill den spegla protagonistens inre oro:

Melodin ändras i strof 2 när tankarna på den egna vilan nämns. I denna strof använder sig Schumann även av en del omtagningar av texten.

2. *Intermezzo*

Bilden av den älskade får vår hjältes hjärta att vilja flyga iväg till föremålet för hans kärlek.

Dein Bildnis wunderselig
Hab' ich im Herzensgrund,
Das sieht so frisch und fröhlich
Mich an zu jeder Stund'.

Din bild så ljuvligt härlig
jag bär i hjärtats djup.
Den tittar på mig ständigt
så frimodigt och glatt.

Mein Herz still in sich singet
Ein altes, schönes Lied,
Das in die Luft sich schwinget
Und zu dir eilig zieht.

Mitt hjärta stilla sjunger
en vacker gammal sång,
som svingar sig I luften
och drar iväg till dig.

Men vem är det själen vill flyga till? Inom Eichendorff-forskningen menar många att det är Jungfru Maria. Många Schumann-vetare tror att tonsättaren identifierat sig med diktens jag och att hans hjärta är på väg till en världslig älskande, enkannerligen Clara.

Den vackra sången verkar hur som helst vara tekniskt svårbemästrad både för sångare och för pianist. Pianoledsagningen är t.ex. synkoperad, vilket borde försvåra samspelet, och för en amatör verkar notbilden i pianopostludiet vara minst sagt svårspelat på sina ställen.

Temat använde sig Schumann av i sin Pianotrio nr 2 från 1847. Det dyker där upp som nytt tema i första satsens genomföring, där det bearbetas och integreras med motiv från satsens övriga teman. Det hörs även i codan som avslutar satsen.

3. *Waldesgespräch*

Skogen är viktig i Eichendorffs lyrik. Här beskrivs den mystiska och farliga skogen, där man kan drabbas av häxor.

"Es ist schon spät, es ist schon kalt,
Was reit'st du einsam durch den Wald?
Der Wald ist lang, du bist allein,
Du schöne Braut! Ich führ' dich heim!"

"Det är re'n sent, det är re'n kallt,
Vad gör du ensam i skogen mörk?
Den är så stor, du är allen,
du vackra brud! Jag för dig hem!"

"Groß ist der Männer Trug und List,
Vor Schmerz mein Herz gebrochen ist,
Wohl irrt das Waldhorn her und hin,
O flieh! Du weißt nicht, wer ich bin."

"Stor är manfolkets svek och list
av sorg mitt hjärta krossat är.
Valthornen ekar överallt,
så fly! Du vet ej vem jag är."

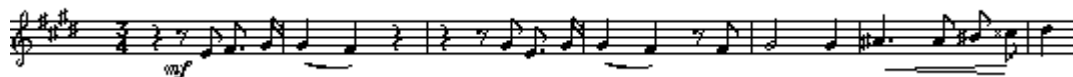
So reich geschmückt ist Roß und Weib,
So wunderschön der junge Leib,
"Jetzt kenn' ich dich—Gott steh' mir bei!
Du bist die Hexe Loreley."

Så rikt utsmyckad häst och dam,
så underskön den unga kropp.
"Nu vet jag allt – Gud stå mig bi!
Du är häxan på Lorelei!"

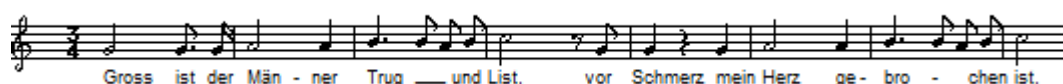
"Du kennst mich wohl—von hohem Stein
Schaut still mein Schloß tief in den Rhein.
Es ist schon spät, es ist schon kalt,
Kommst nimmermehr aus diesem Wald!"

"Du minns mig väl – från klippan hög
Syns slottet mitt djupt ner i Rhen.
Men det är sent, och det är kallt,
Du kommer aldrig härifrån!"

Sången skiftar karaktär efter vem som talar. Först ut är den kække vandraren, som beskyddande (?) vill eskortera den vackra ryttarinnan hem. Musiken är en sorglös dansmelodi:

När ryttarinnan talar ändras både tonart, melodi och ackompanjemang:

Vandraren återkommer lika oförfvägen – tills han inser att det är häxan Lorelei han mött.

När Lorelei åter tar till orda hörs samma melodi som tidigare men i E-dur.

Något överraskande består pianoefterspelet av dansvisan, som om inget förskräckligt hade hänt.

4. *Die Stille*

Vår hjälte är glad. Kanske beror det på att han är förälskad, eller så önskar han att han hade en käresta som han kunde avslöja sin glädje för.

Es weiß und rät es doch Keiner,
Wie mir so wohl ist, so wohl!
Ach, wüßst' es nur Einer, nur Einer,
Kein Mensch es sonst wissen soll!

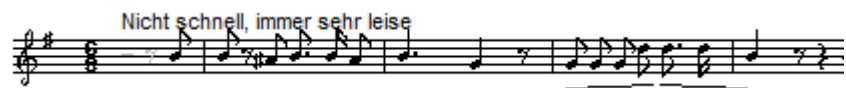
Det vet och det gissar nog ingen,
hur bra jag väl mår, hur bra!
Om endast en visste, en enda,
behövdes det ingen mer!

So still ist's nicht draußen im Schnee,
So stumm und verschwiegen sind
Die Sterne nicht in der Höh',
Als meine Gedanken sind.

Så lugn är nog inte ens snön,
så tyst och förtegen är
ej stjärnan högt i det blå,
som mina små tankar är.

Ich wünscht', ich wär' ein Vöglein
Und zöge über das Meer,
Wohl über das Meer und weiter,
Bis daß ich im Himmel wär'!

Och vore jag en fågel
som flöge över ett hav,
då skulle jag nog fortsätta
tills jag i himmelen var!

Musiken är lika älskligt okomplicerad i upplägget som dikten. Musiken är helt genomkomponerad, alla tre stroforna har egna melodier. Schumann avslutar dessutom med en repris av första strofen, där sista versraden tas om. Ett postludium sätter punkt.

5. *Mondnacht*

En mystikens natt när himlen kysser jorden, skogen känns trygg och själen hittar hem.

Es war, als hätt' der Himmel,
Die Erde still geküßt,
Daß sie im Blütenschimmer
Von ihm nur träumen müßt'.

Det var som hade himlen
en kyss till jorden gett.
Den nu i blomsterskimmer
om himlen drömma kan.

Die Luft ging durch die Felder,
Die Ähren wogten sacht,
Es rauschten leis die Wälder,
So sternklar war die Nacht.

Och brisen över åkern
tyst gungade dess ax.
Det susade I skogen
Och natten stjärnklar var.

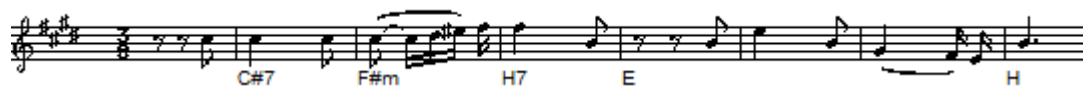
Und meine Seele spannte
Weit ihre Flügel aus,
Flog durch die stillen Lande,
Als flöge sie nach Haus.

Och själen min den spände
sina vida vingar ut.
Flög över lugna landskap
som om den flöge hem.

Detta måste vara sångcykelns allra mest kända stycke, och med rätta. Schumann överträffar här det mesta i Lied-litteraturen. Jag tror heller inte man behöver vara särskilt litterärt bevandrad för att uppleva diktens storhet. Och Schumann har verkligen lyckats fånga dess magi.

Det vackra förspelet, som har stora likheter med det i *Dichterliebe* nr 12, fungerar både som mellanspel och postludium. Pianostämman blir däremot helt annorlunda när den beledsagar sångstämman, ett harmoniskt tätt 16-delsackomanjemang.

De två första stroforna har samma melodi till en harmoniskt tät 16-delsstämman i pianot:

Sista strofen får en ny melodi i sin första halva.

6. *Schöne Fremde*

På nytt i främmande trakter i en natt av mystik, men som denna gång lovar framtida lycka.

Es rauschen die Wipfel und schauern,
Als machten zu dieser Stund'
Um die halb versunkenen Mauern
Die alten Götter die Rund'.

Trädtopparna rasslar och prasslar
som om det i denna stund,
de gamla gudarna gjorde
bland murar, förfallna sin rond.

Hier hinter den Myrtenbäumen
In heimlich dämmernder Pracht,
Was sprichst du wirr, wie in Träumen,
Zu mir, phantastische Nacht?

Här bakom myrtenträden
i hemligt skymmande prakt
och tvetydigt som i drömmen,
Vad säger du mig, o Nat!

Es funkeln auf mich alle Sterne
Mit glühendem Liebesblick,
Es redet trunken die Ferne
Wie von künftigem großen Glück!

Och stjärnorna emot mig gnistrar
med glödande kärleksblick.
Och Framtiden mystiskt talar
om kommande lycka djup

Musiken är helt genomkomponerad; varje strof har sin egen melodi.

Oron i trädtopparna återspeglas i pianostämman.

7. *Auf einer Burg*

Dikten skildrar först det gamla, förstelnade som representeras av en borgen och en riddarstaty sedan det unga, nutida, här bl.a. i form av ett bröllop, dock utan kontrast. Och bruden gråter.

Eingeschlafen auf der Lauer
Oben ist der alte Ritter;
Drüben gehen Regenschauer,
Und der Wald rauscht durch das Gitter.

Uppe på sitt torn för utsikt
somnat har den gamle ädling.
Regnet faller ner därute,
genom fällgallret hörs skogen.

Eingewachsen Bart und Haare,
Und versteinert Brust und Krause,
Sitzt er viele hundert Jahre
Oben in der stillen Klause.

Skägg igenväxt liksom håret,
bröstet, kråset är förstenat,
suttit har han åren många,
uppe i sin svala kula.

Draußen ist es still und friedlich,
Alle sind in's Tal gezogen,
Waldesvögel einsam singen
In den leeren Fensterbogen.

Ute är det lugnt och fredligt
alla har i dalen samlats.
Skogens fåglar avskilt sjunger
I det tomma fönstervalvet.

Eine Hochzeit fährt da unten
Auf dem Rhein im Sonnenscheine,
Musikanten spielen munter,
Und die schöne Braut, die weinet.

Och på floden Rhen i solsken
färdas fram ett bröllopsfölje.
Musikanter spelar muntert,
och den sköna bruden gråter.

Dikten innehåller mycket av det vi förknippar med romantik som natur, mystik och mångtydighet. Först tror man att det sitter en gammal man i ett tornrum. Sedan får man veta att han

funnits där flera hundra år och då troligare är en staty. Kanske har folk samlats i dalen p.g.a. bröllopet. Vi får heller inte veta varför bruden gråter.

Det är därför inte konstigt att även musiken blir egenartad. T.o.m. tonarten är mångtydig; notsignaturen tyder på a-moll, men den börjar i e-moll och slutar magiskt på ett giss, som kan vara ett s.k. pikardiskt slut av ett stycke i e-moll, alltså ett slut på en stor i stället för liten ters. Stycket har varken pre- eller postludium.

8. *In der Fremde*

I främmande landskap kan man både gå vilse och uppleva synvillor

Ich hör' die Bächlein rauschen
Im Walde her und hin,
Im Walde, in dem Rauschen
Ich weiß nicht, wo ich bin.

Jag hör hur bäcken porlar
i skogen överallt.
I skogen, i allt porlande
jag vet ej var jag är.

Die Nachtigallen schlagen
Hier in der Einsamkeit,
Als wollten sie was sagen
Von der alten, schönen Zeit.

Och näktergalen sjunger
här i min ensamhet.
Den vill nog något säga
om den gamla goda tid.

Die Mondesschimmer fliegen,
Als säh' ich unter mir
Das Schloß im Tale liegen,
Und ist doch so weit von hier!

Och månens sken förvillar;
nu såg jag under mig
det slott i dalen trona
som ligger lång från här.

Als müßte in dem Garten
Voll Rosen weiß und rot,
Meine Liebste auf mich warten,
Und ist doch so lange tot.

På samma sätt i parken
med rosor, vit som röd,
såg jag min älskling vänta;
hon är sedan länge död.

I pianostämman finns i varannan takt en legatorörelse, som kommentar till sångstämman.

9. *Wehmut*

Spelad glädje döljer den inre smärtan. Kanske inte ens näktergalen är glad.

Ich kann wohl manchmal singen,
Als ob ich fröhlich sei,
Doch heimlich Tränen dringen,
Da wird das Herz mir frei.

Jag kan nog ofta sjunga
som om jag vore glad.
När tårar hemligt rinner
då blir mitt hjärta lätt.

Es lassen Nachtigallen,
Spielt draußen Frühlingsluft,
Der Sehnsucht Lied erschallen
Aus ihres Kerkers Gruft.

I vårluften därute
där sjunger näktergal
sin längtansfyllda visa
trots egna kärlekskval.

Da lauschen alle Herzen,
Und alles ist erfreut,
Doch keiner fühlt die Schmerzen,
Im Lied das tiefe Leid.

Då lyssnar alla hjärtan,
och allting är så glatt.
Men ingen känner smärtan
I sångens djupa sorg.

Varje strof har sin egen melodi och pianots stämman följer i stort sångstämman.

10. Zwielficht

I skymningen bör man vara på vakt. Då kan märkliga saker inträffa.

Dämmerung will die Flügel spreiten,
Schaurig rühren sich die Bäume,
Wolken ziehn wie schwere Träume —
Was will dieses Graun bedeuten?

Skymningen sitt dunkel sänker,
kusligt, spökligt rör sig träden.
Molnen drar som tunga drömmar —
Hur ska denna oro tydas?

Hast ein Reh du lieb vor andern,
Laß es nicht alleine grasen,
Jäger ziehn im Wald und blasen,
Stimmen hin und wieder wandern.

Har du rådjur som du älskar
låt det inte ensamt beta.
Jägar'n finns på plats i skogen
röster sollar runt omkring

Hast du einen Freund hienieden,
Trau ihm nicht zu dieser Stunde,
Freundlich wohl mit Aug' und Munde,
Sinn er Krieg im tück'schen Frieden.

Om du har en vän på jorden,
Tro den ej i denna stunden.
vänlig nog i mun och öga
krigar den i svekfull sämja.

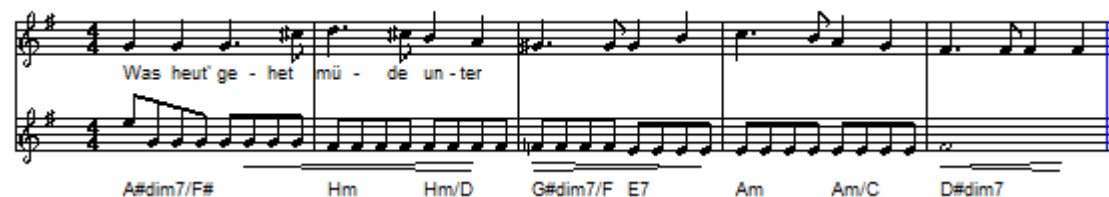
Was heut gehet müde unter,
Hebt sich morgen neugeboren.
Manches geht in Nacht verloren—
Hüte dich, sei wach und munter!

Ting som tunga känns på kvällen
Kan i ottan pånyttfödas
Mycket går i kras på natten -
Akta dig, var klok och vaksam!

Schumann fångar här stämningen i denna dikt med en ovanlig melodi till en lika ovanlig bågformad 8-delsfigur i pianot. Dessa figurer har tidigare byggt upp förspelet innan sången börjar.

Genom att i slutet helt ändra denna beledsagning, markerar han den text som han vill framhäva:

Tonarten är e-moll, men sången slutar på ett h, följt av tre ackord, e-moll, H7 och e-moll i pianot.

11. Im Walde

Skogen kan bjuda på både glädje och plötslig skräck.

Es zog eine Hochzeit den Berg entlang,
Ich hörte die Vögel schlagen,
Da blitzten viel Reiter, das Waldhorn klang,
Das war ein lustiges Jagen!

Ett följe med brudpar drog berget runt,
jag hörde fåglarna sjunga
Och ryttarna blixtrade, valthornet klang.
Det var ett väldeligt väsen!

Und eh' ich's gedacht, war alles verhallt,
Die Nacht bedecket die Runde;
Nur von den Bergen noch rauschet der Wald
Und mich schauert's im Herzensgrunde.

Men innan jag visste, var allting förkvävt,
och natten låg svart över nejden.
Blott ifrån bergen hörs skogarnas sus.
Djupt i hjärtat av skräck jag skälver.

Sången börjar i dansande glädje, med pianokommentarer mellan versraderna:

The musical score shows two systems of piano accompaniment. The first system is marked 'Ziemlich lebendig' and 'mp'. The second system is marked 'ritard.' and 'sf'. The music is in 3/4 time and G major.

När andra strofen börjar är pianokommentaren mindre glättig, liksom tvekande och upphör sedan helt. Sången har ett s.k. plagalt slutfall, alltså ackordföljden E7-D-A i stället för E7-A.

12. *Frühlingsnacht*

Slutet gott, allting gott. Trots tvivel har våren kommit för att stanna.

Überm Garten durch die Lüfte
Hört' ich Wandervogel zieh'n,
Das bedeutet Frühlingsdüfte,
Unten fängt's schon an zu blüh'n.

Över parken genom luften
hör jag flyttfåglarna dra'.
Det betyder vårens dofter,
och att marken fylls med blom.

Jauchzen möcht' ich, möchte weinen,
Ist mir's doch, als könnt's nicht sein!
Alte Wunder wieder scheinen
Mit dem Mondesglanz herein.

Men jag skrattar ömsom gråter;
Känns som våren ej var här!
Gamla tankar återkommer
nu i månens trolska sken.

Und der Mond, die Sterne sagen's,
Und im Traume rauscht's der Hain
Und die Nachtigallen schlagen's:
Sie ist Deine, sie ist Dein!

Månen, stjärnorna dem ropar,
lunden viskar dem i dröm,
näktergalen sjunger orden:
Din är våren, hon är din!

The musical score shows one system of piano accompaniment. The music is marked 'Ziemlich rasch. Leidenschaftlich' and 'p'. The music is in 3/4 time and G major.

Stycket är genomkomponerat med ny melodi för varje strof. Pianostämman är harmoniskt mycket tät, bestående av tolv 16-delstrioler i varje takt.

Frauenliebe und Leben op. 42

1840

Denna sångcykel till text av botanisten och författaren Adelbert von Chamisso skrevs i juli 1840. Diktcykeln hade kommit ut tio år tidigare och under titeln Frauen-Liebe und Leben. Den innehöll 9 dikter, men Schumann avstod från att tonsätta den sista, *Traum der eigenen Tage*, där huvudpersonen riktar sig till kvinnans dotterdotter. Schumann avstod även från Chamissos sista strof i sång nr 2. Verket tillägnades Roberts vän, tonsättaren och skriftställaren Oswald Lorenz, som han samarbetade med i *Neue Zeitschrift für Musik*. Det hjälpte inte; Lorenz förblev ungarl i hela sitt liv.

I diktcykeln berättar en kvinna om sina drömmar, sin förälskelse, förlovning, bröllop, sitt första barn och makens död. Den visar upp en kvinnosyn, som kanske inte ens när den skrevs delades av alla, och som även för en nutida önskedrömmande manschauvinist kan kännas aningen generande. Det har medfört att en del unga sångerskor tycker det är problematiskt att framföra den. Om detta kan man ha olika åsikter. Men i en opera är det självklart för de flesta artister att gestalta även roller vars åsikter man inte delar.

Uppfattningen om Chamissos kvinnosyn verkar vara klar, tills man läser att *Chamisso under hela sitt liv tog ställning för frihetsidealen, jämlikhet och kvinnors rättigheter*.¹ Kanske var författaren till *Peter Schlemihls sällsamma historia* inte en mansgris med synnerligen höga uppfattningar om skapelsens krona. Kanske är överdrifterna ironiskt menade. Hade det varit Heine som skrivit dikterna hade denna tolkning varit mer än trolig. Han som låter den manlige huvudpersonen i *Dichterliebe*, sång nr 14, *högljutt gråtande falla ner vid den tillbeddas ljuva fötter*. Men ännu har ingen sångare mig veterligt uttryckt någon tvekan att framföra sånger med sådant ojämlikt innehåll. När diktcykeln skrevs var Chamisso gift med en betydligt yngre kvinna. Kanske var det en av anledningarna till Schumanns intresse för diktcykeln med tanke på kampen om den mycket yngre Claras hand.

Musiken är fantastisk. Min egen förälskelse i cykeln härrör från en oförglömlig första-gångsupplevelse i Berlin, där jag inte hade en aning om innehållet, mer än att det handlade om en kvinnas kärlek och levnad. Förälskelsen har under åren övergått i kärlek.

Cykeln uppvisar många exempel på Schumanns storhet som romanstonsättare. Pianostämman är i hög utsträckning oberoende av sångstämman. Cykeln avslutas också med en återtagning av den första sångens tema. Den liknar därmed många cykliska instrumentalverk, som inte bara består av ett antal satser i tonarter med samhörighet, utan även innehåller återkomst av tematiskt material från tidigare satser.

1. *Seit ich ihn gesehen*

Seit ich ihn gesehen,
Glaub ich blind zu sein;
Wo ich hin nur blicke,
Seh ich ihn allein;

Se'n jag träffat honom
tror jag blind jag är.
Varthän nu jag blickar
ser jag honom blott.

Wie im wachen Traume
Schwebt sein Bild mir vor,
Taucht aus tiefstem Dunkel,
Heller nur empor.

Som i vakendrömmar
för mig står hans bild.
Kommen ut ur mörkret
blir han än mer ljus.

Sonst ist licht- und farblos
Alles um mich her,
Nach der Schwestern Spiele
Nicht begehrt ich mehr,

Allt är mörkt och färglöst,
allt omkring mig här.
Efter systrars lekar
längtar jag ej mer.

¹ Richard Stokes, *The Book of Lieder*, Faber and Faber, London 2005.

Möchte lieber weinen,
Still im Kämmerlein;
Seit ich ihn gesehen,
Glaub ich blind zu sein.

Hellre vill jag gråta
stilla på mitt rum.
Se'n jag honom träffat
tror jag blind jag är.

Sången är strofisk i den meningen att diktens två första strofer bildar en huvudmelodi om 6+8 takter, som återkommer oförändrad i de två sista.

Larghetto

Seit ich ihn ge-se-hen, glaub' ich blind zu sein, wo ich hin nur blicke seh' ich ihn al-lein

Jag inbillar mig att alla, som hör den här sången för första gången, slås av den okonventionella pianostämman. Genom att då och då föregripa sångstämman ger den en väldigt framåt-drivande effekt åt stycket. Vi hör det redan i den inledande takten, som förutom att innehålla ett återkommande rytmiskt mönster också avslutar stycket efter sångstämman slutton. Vi hör det även i takt 3, 4 och 6 (markerat med X i notexemplet).

Schumann använde sig av material från denna sång som citat i sin pianotrio nr 2. Dert rör sig om de inledande/avslutande ackorden och även några toner ur temat som hörs i tredje satsens coda.

2. Er, der Herrlichste von allen

Er, der Herrlichste von allen,
Wie so milde, wie so gut!
Holde Lippen, klares Auge,
Heller Sinn und fester Mut.

Han den skönaste av alla,
ändå mild och ändå god!
ljuva läppar, klara ögon,
vaket sinne, stadig blick.

So wie dort in blauer Tiefe,
Hell und herrlich, jener Stern,
Also er an meinem Himmel,
Hell und herrlich, hehr und fern.

Liksom i den blåa himmel
varje stjärna lyser klart,
lyser han ock på min himmel
klar, upphöjd men onåbar.

Wandle, wandle deine Bahnen;
Nur betrachten deinen Schein,
Nur in Demut ihn betrachten,
Selig nur und traurig sein!

Vandra, Stjärna, på din bana,
låt mig njuta av ditt sken
och i ödmjukhet betrakta,
vara salig och betryckt.

Höre nicht mein stilles Beten,
Deinem Glücke nur geweiht;
Darfst mich niedre Magd nicht kennen,
Hoher Stern der Herrlichkeit!

Må han bönen inte höra
ägnad enbart lyckan hans;
Jag är inte värdig honom
enkel flicka som jag är.

Nur die Würdigste von allen
Darf beglücken deine Wahl,
Und ich will die Hohe segnen,
Viele tausendmal.

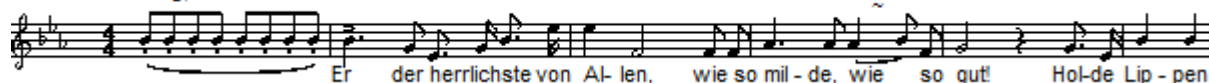
Blott den värdigaste flickan
bör få glädjas av ditt val.
den som segrar vill jag signa
många gånger tusenfalt.

Will mich freuen dann und weinen,
Selig, selig bin ich dann;
Sollte mir das Herz auch brechen,
Brich, o Herz, was liegt daran?

Ska mig fröjda då och gråta,
salig, salig blir jag då.
Skulle hjärtat mitt dock krossas,
må det ske, blott han blir säll

I Schumanns tolkning av dikten avslutas den med en repris av första strofens text.

Innig, Lebhaft

Er der herrlichste von Al- len, wie so mil- de, wie so gut! Hol- de Lip- pen

Här finns en stadig puls av 8-delar i hela stycket – se den inledande takten – men även här hörs då och då pianot föregripa sångstämmans toner.

De två första stroforna har samma melodi, med smärre rytmiska förskjutningar.

I strof 3 hörs en ny melodi och i strof 4 återkommer något förändrad den första melodin. De fyra första stroforna får därmed en slags AABA¹-form.

Stroforna 5 och 6 bjuder på ännu en ny melodi, som slutar i A-dur. En modulation i pianot från A7 via D7, G7, C7, F7, B^b7 gör att repriserna på första strofen på nytt hamnar i Ess-dur.

3. *Ich kann's nicht fassen, nicht glauben*

Ich kann's nicht fassen, nicht glauben,
Es hat ein Traum mich berückt;
Wie hätt er doch unter allen
Mich Arme erhöht und beglückt?

Jag kan ej fatta och tro det;
är det en dröm som bedrar?
Hur kan han bland alla välja
just mig att ge lycka och fröjd?

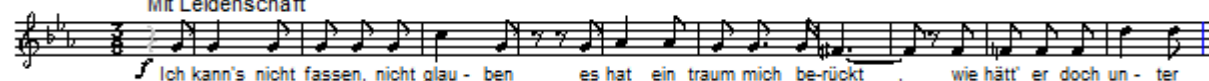
Mir war's, er habe gesprochen:
„Ich bin auf ewig dein“—
Mir war's—ich träume noch immer,
Es kann ja nimmer so sein.

Det var som hade han sagt mig:
”Jag är för evigt din”
Det var som drömde jag ännu;
det kan väl aldrig va' sant.

O lass im Traume mich sterben,
Gewieget an seiner Brust,
Den seligen Tod mich schlürfen
In Tränen unendlicher Lust.

O. låt mig så dö i drömmen
och vaggas vid ädelt bröst,
på himmelska döden läppja
i tårar av omätlig lust.

Mit Leidenschaft

Ich kann's nicht fassen, nicht glau- ben es hat ein traum mich be-rückt, wie hätt' er doch un- ter

Här använder Schumann en helt annan beledsagning. Pianot markerar bara med ett ackord varje takts början.

I andra strofen, när hjältinnan tror att det bara var en dröm, blir tempot långsammare samtidigt som forte blir piano.

I sista strofens sista versrad övergår tempot i Adagio.

Stycket avslutas med att första strofen repeteras och därpå – efter ett mellanspel i pianot – även de två första versraderna. Slutackordet innehåller en picardisk ters; tonerna c och e i stället för c och ess, som man kanske väntat sig i ett stycke som går i c-moll. Den picardiska tersen var vanlig i barock- och äldre musik.

4. *Du Ring an meinem Finger*

Du Ring an meinem Finger,
Mein goldenes Ringelein,
Ich drücke dich fromm an die Lippen,
Dich fromm an das Herze mein.

Du ring där på mitt finger,
min gyllene fingerring,
jag trycker dig mot mina läppar,
jag trycker dig mot hjärtat mitt.

Ich hatt ihn ausgeträumet,
Der Kindheit friedlich schönen Traum,
Ich fand allein mich, verloren
Im öden, unendlichen Raum.

Jag hade slutat drömma,
min barndoms ljuva, sköna dröm.
jag kände mig ensam, förlorad
I ett ödsligt oändligt rum.

Du Ring an meinem Finger
Da hast du mich erst belehrt,
Hast meinem Blick erschlossen
Des Lebens unendlichen, tiefen Wert.

Ich will ihm dienen, ihm leben,
Ihm angehören ganz,
Hin selber mich geben und finden
Verklärt mich in seinem Glanz.

Du Ring an meinem Finger,
Mein goldenes Ringelein,
Ich drücke dich fromm an die Lippen,
Dich fromm an das Herze mein.

Men ringen på mitt finger
har tvingat mig att förstå,
och öppnat för mig blicken
för de ting som värde i livet ger.

Jag vill för honom nu verka
tillhöra honom helt,
och själen min belysa
med strålgansen från hans.

Du ring där på mitt finger
min gyllene fingerring,
jag trycker dig mot mina läppar,
jag trycker dig mot hjärtat mitt.

I denna sång är det kanske framför allt de vackra melodierna som sticker ut. Formmönstret A-B-A-C-A följer de fem stroforna. Beledsagningen består av brutna ackord i 8-delsfigurer. A-temat som alltså hörs tre gånger börjar direkt utan introduktion:

Du Ring an mei-nen Fin-ger,

Eb Cm Ab Eb Cm Gm D7 Ddim7 Db7 Bb7

Styckets höjdpunkt är C-delen, alltså fjärde strofen. Då går melodin mot högre höjder, ackompanjemanget ändras från brutna till hela ackord och tempot stegras succesivt:

Ich will ihm die-nen, ihm le-ben, ihm an-ge-hö-ren ganz, hin

C7 Fm D7 Gm Eb7 Eb7 Bbdim7 F7

Étt kort postludium i pianot avslutar.

5. Helft mir, ihr Schwestern

Helft mir, ihr Schwestern,
Freundlich mich schmücken,
Dient der Glücklichen heute mir,
Windet geschäftig
Mir um die Stirne
Noch der blühenden Myrte Zier.

Als ich befriedigt,
Freudigen Herzens,
Sonst dem Geliebten im Arme lag,
Immer noch rief er,
Sehnsucht im Herzen,
Ungeduldig den heutigen Tag.

Helft mir, ihr Schwestern,
Helft mir verscheuchen
Eine törichte Bangigkeit,
Dass ich mit klarem
Aug ihn empfangen,
Ihn, die Quelle der Freudigkeit.

Hjälp mig, ni systrar
att vänligt mig smycka,
dela den lyckliga dagen med mig,
linda nu varligt
runt om min panna
nu min blommande myrtenkrans.

När jag belåtet
med glädjefullt hjärta
förr i den älskades armar låg,
påminde han mig
med otåligt hjärta
om sin längtan inför denna dag.

Hjälp mig nu systrar,
hjälp mig att jaga
den löjligen oron bort,
att jag med klara
ögon kan motta
honom, källan till glädjen min.

Bist, mein Geliebter,
Du mir erschienen,
Giebst du mir, Sonne, deinen Schein?
Lass mich in Andacht,
Lass mich in Demut,
Lass mich verneigen dem Herren mein.

Kommer du, älskling,
att mig belysa,
smitta mig, älskade, med ditt sken?
Låt mig i andakt,
låt mig i saktmod,
låt mig få buga för herren min.

Streuet ihm, Schwestern,
Streuet ihm Blumen,
Bringet ihm knospande Rosen dar,
Aber euch, Schwestern,
Grüss ich mit Wehmut,
Freudig scheidend aus eurer Schar.

Systrar, ni kära,
sprid ut för honom
blomster och knoppande rosor nu.
Er kära systrar
jag skiljs från i vemod.
Frejdigt lämnar jag dock er krets.

Kanske är det textens innehåll i denna sång – musikaliskt ganska glättig och oskyldig – som är svårast att smälta för en del interpret.

Uppbyggnaden liknar den i nr 4. Formen A-B-A-C-A^x anger att sista A är något förändrat, bl.a. genom en förlängning från 8 till 10 takter:

Liksom i nr 4 strävar melodin i delarna B och C mot högre höjder. Sista A, är förlängt med 2 takter. I texten, där hjältinnan med vemod lämnar systrarnas krets, låter Schumann musiken genomgå ett tillfälligt ritardando.

Postludiet i pianot påminner om en bröllopsmarsch.

6. *Süsser Freund, du blickest*

Süsser Freund, du blickest
Mich verwundert an,
Kannst es nicht begreifen,
Wie ich weinen kann;
Lass der feuchten Perlen
Ungewohnte Zier
Freudig hell erzittern
In dem Auge mir!

Kära vän, förvånat
tittar du på mig,
kan nog ej begripa
hur jag gråta kan.
Låt de våta pärlors
sällan sedda prakt
glatt och ljust få glittra
i min blick på dig!

Wie so bang mein Busen,
Wie so wonnevoll!
Wüsst ich nur mit Worten,
Wie ich's sagen soll;
Komm und birg dein Antlitz
Hier an meiner Brust,
Will in's Ohr dir flüstern
Alle meine Lust.

Bröstat fylls av bävan,
men av sällhet ock!
Om jag bara kunde
säga det i ord;
Kom och lägg ditt anlet'
här mot bröstet mitt.
Jag till dig vill viska
allt om glädjen min.

Weisst du nun die Tränen,
Die ich weinen kann,
Sollst du nicht sie sehen,
Du geliebter Mann?
Bleib an meinem Herzen,
Fühle dessen Schlag,
Dass ich fest und fester
Nur dich drücken mag.

Kan du nu begripa
varför tårar rann?
Skulle du ej se dem
du min käre man?
Vila vid mitt hjärta -
känn hur hjärtat slår -
så att jag kan trycka
dig intill mig nu.

Hier an meinem Bette
 Hat die Wiege Raum,
 Wo sie still verberge
 Meinen holden Traum;
 Kommen wird der Morgen,
 Wo der Traum erwacht,
 Und daraus dein Bildnis
 Mir entgegen lacht.

Vid min bädd här inne
 finns för vaggan plats.
 Där den stilla gömmer
 ljuva drömmen min.
 Komma skall en morgon
 då min dröm blir sann,
 då från den din avbild
 skrattar mot mig glatt.

Denna dikt med fyra strofer har fått AABA-form. A-delen upprepas alltså i stroferna 1 och 2:

Langsam, mit innigen Ausdruck 1. 2.

p Sü - sser Freund du blickest mich verwun - dert an, Lass der fuechten Perlen ungewohnte Zier
 D7 G A7 D D7 G D A7 D7 G7 E7 Am E7 Am

B-delen omfattar strof 3. Förutom tonartsbyte ökar också rörligheten i pianostämman:

Weisst du nun die Thränen, die ich weinen kann,

Den andra halvan av strof 3 ska spelas *Lebhafter* (livfullare). A-delen återkommer i strof 4. Ett stillsamt postludium i pianot avslutar denna innerliga sång, men sista ordet får för ovanlighetens skull sångaren med *Dein Bildnis!*

7. *An meinem Herzen, an meiner Brust*

An meinem Herzen, an meiner Brust,
 Du meine Wonne, du meine Lust!

Vid mitt hjärta, vid mitt bröst,
 du min sällhet, du min lust!

Das Glück ist die Liebe, die Lieb ist das Glück,
 Ich hab's gesagt und neh'm's nicht zurück.

Lycka är kärlek, kärlek är fröjd.
 Det har jag sagt, tar inget tillbaks.

Hab überschwenglich mich geschätzt,
 Bin übergücklich aber jetzt.

Trodde mig vara hänfört glad
 men överlycklig är jag nu.

Nur die da säugt, nur die da liebt
 Das Kind, dem sie die Nahrung giebt;

Blott den som ammar barnet sitt,
 och med kärlek sin näring ger,

Nur eine Mutter weiss allein,
 Was lieben heisst und glücklich sein.

endast en moder veta kan
 vad kärlek är och lycka är.

O, wie bedaur' ich doch den Mann,
 Der Mutterglück nicht fühlen kann!

Hur beklagar jag ej min man
 som ej får känna moderns fröjd.

Du lieber, lieber Engel, Du
 Du schauest mich an und lächelst dazu!

Du kära, kära ängel, du,
 du tittar på mig och ler så nöjt!

An meinem Herzen, an meiner Brust,
 Du meine Wonne, du meine Lust!

Vid mitt hjärta, vid mitt bröst
 Du min sällhet, du min lust!

Frohlich, innig

f *p* An mei-nem Her - zen, an mei-nem Brust, du mei-ne Won - ne, du mei-ne Lust.

Formen kan sägas vara tvådelad A¹-A². Pianot bidrar med brutna ackord. Ett ganska långt postludium avslutar.

8. Nun hast du mir den ersten Schmerz getan

Nun hast du mir den ersten Schmerz getan,
Der aber traf.
Du schläfst, du harter, unbarmherziger Mann,
Den Todesschlaf.

Nu har du mig den första smärtan gjort.
Den drabbar hårt.
Du sover, du obarmhertige man,
nu dödens sömn

Es blicket die Verlassne vor sich hin,
Die Welt ist leer.
Geliebet hab ich und gelebt, ich bin
Nicht lebend mehr.

Den ensamma stirrar tomt framför sig.
Världen är tom.
Älskat dig har jag och levat, men nu
finns jag ej mer.

Ich zieh mich in mein Innres still zurück,
Der Schleier fällt,
Da hab ich dich und mein verlornes Glück,
Du meine Welt!

Jag drar mig tillbaks till mitt inre lugn,
vars slöja fälls.
Där har jag dig, min förlorade fröjd,
min hela värld!

Schumann har här verkligen lyckats fånga vår hjältinnas smärta. Det anslagna d-mollackordet, som inleder stycket innan sången börjar är effektivt, liksom övriga pianoinslag, särskilt smärtsamt är det förminskade septimackordet som följer omedelbart efter *Todesschlaf*.

Adagio

Nun hast du mir den ersten Schmerz ge- than,

Mann, der To- des- schlaf. Es

sf Dm *sf* Gm A Dm A Dm

sf Gm A Dm A *sf* Cdim7 Eb Cdim7

Som kronan på verket avslutas sedan hela cykeln i pianot med en återblick på den första sången *Sei ich ihn gesehen*. Den påminner på ett fint sätt lyssnaren om hur en förlust leder tankarna till minnena av det förflutna.

Dichterliebe op. 48

1840

Begreppet pianoackompanjemang är svårt att undvara, men ordet ackompanjatör borde användas sparsammare. När pianisten i en duosonat, t.ex. Sonat för piano och violin, tituleras ackompanjatör blir det närmast absurt. Men även i romansgenren måste ackompanjatör betraktas som näst intill en förolämpning. Det publika intresset hamnar oftast kring sångaren, men för oss som älskar genren, borde ackompanjatöruttrycket vara tabubelagt. Ibland känns det nödvändigt för pianister att ”ge igen” och roligast är nog en kommentar från en ur skrået, som kallade Schumanns *Dichterliebe* för en pianocykel med beledsagande sång. Och i just detta verk – liksom i många andra – får pianisten dessutom alltid sista tonen i alla styckena. Det är inte bara de inledande tonerna som tilldelas pianot utan även de avslutande, och i vissa av sångerna kan postludierna bli rejält tilltagna. Men viktigast av allt är naturligtvis ändå att pianots många stämmor – ofta påtagligt annorlunda än sångstämman – är lika viktiga som melodin för att skapa den atmosfär och spänning som tonsättaren strävat efter.

Dichterliebe är Robert Schumanns tolkning av 16 dikter ur Heinrich Heines *Lyrisches Intermezzo*. Denna samling, som innehöll 65 dikter, skrevs 1820-21, publicerades första gången 1823 och ingick sedan även i hans *Buch der Lieder* som utkom 1827. Schumann tonsatte 20 sånger, men av okänd anledning plockades 4 bort vid publiceringen. Den mest kända av dessa var *Dein Angesicht*, som senare skulle komma att ingå som nummer 2 i op. 127.

Heinrich Heine, 1797-1856, var på sin tid en kontroversiell författare, därför att han tog avstånd från de nationalistiska övertoner som präglade den tyska debatten. Han kände sig slutligen tvingad att lämna Tyskland och var från 1830 bosatt i Paris. Trots sin i grunden romantiska läggning och förtjusning i de romantiska schablonerna – en förälskelse som han var medveten om och därför ofta använde ironiskt i sina dikter – kom han att bli en av romantikens stora kritiker. Nästan ingen av hans samtida kolleger upplevs så modern som Heine för nutida läsare. Han kunde konsten att förtäta sina tankar. *Det nya i hans lyriska stil är en aldrig förr skådad koncentration. Hans dikter är som idel resuméer. De ger en kryddad, doftande essens av lidelse, livserfarenhet, bitterhet, kvickhet, hån, stämning och fantasi, en essens av poesi och prosa på en gång.*²

Frågan är om någon diktare blivit mer tonsatt än Heine. År 1897, alltså 100 år efter hans födelse, räknade man till över 3000 tonsättningar av hans dikter och en av dem *Du bist wie eine Blume* var då tonsatt av 160 olika tonsättare. Till dags datum har siffran 10 000 tonsättningar nämnts.

Dichterliebe betraktas allmänt som ett mästerverk, och många menar att den enda jämförbara konkurrenten är Schuberts *Winterreise*. Detta blir desto mera anmärkningsvärt om man betänker att *Dichterliebe* skrevs på sex dagar, eller att det är tillgänglig musik för de flesta lyssnare redan vid första mötet! Verket tillägnades sopranen Wilhelmine Schröder-Devrient.

Dikternas översättningar till svenska är gjorda av författaren till dessa kommentarer

² Georg Brandes (1842-1927), *Heinrich Heine*, Gyldendalske Boghandels Forlag, 1897

1. *Im wunderschönen Monat Mai*

När växterna knoppas i maj, då väcks även poeten vårkänslor.

Im wunderschönen Monat Mai,
Als alle Knospen sprangen,
Da ist in meinem Herzen
Die Liebe aufgegangen.
Im wunderschönen Monat Mai,
Als alle Vögel sangen,
Da hab' ich ihr gestanden
Mein Sehnen und Verlangen.

I underbara månad maj
när alla knoppar brister
då börjar i mitt hjärta
ock kärleken att knoppas.
I underbara månad maj
när alla fåglar sjunger,
har jag för henne erkänt
min trånad och min längtan.

Sången utgör en fantastisk inledning på verket. Detta var också den inledande dikten i Heines original, *Lyrisches Intermezzo*. Ett upprepat tonmönster i pianot bildar bakgrund till den vackra melodin. Efter 4 takters pianoinledning hörs melodin klinga ut. Denna upprepas sedan exakt likadan i andra strofen. Stycket är harmoniskt intressant genom att börja i h-moll och sluta på ett D-dur-ackord som sedan i pianots efterspel leder till ett Ciss-septimackord, trots att tonarten åtminstone i sångens början är A-dur:

The image shows the musical notation for the beginning of the piece. It consists of two staves. The top staff is the vocal line, and the bottom staff is the piano accompaniment. The key signature is one sharp (F#), and the time signature is 3/4. The piano accompaniment starts with a piano (p) dynamic. The chords indicated below the piano staff are: P, Hm, E7, A, Hm, E7, A, Em, F#7, Hm, Gm, A7, D.

Styckets slutackord, Ciss7, som är dominantseptimackord till fissa-moll skapar förväntan om en fortsättning i denna tonart. Den infrias inte. Nästa melodi går i otvetydig A-dur. Kanske ska den harmoniska ambivalensen spegla den första kärlekens förväntningar som inte alltid infrias. Styckets tonart anges ibland som fissa-moll. Detta beror antagligen på att den just slutar på denna tonarts dominantseptimackord.

2. *Aus meinen Tränen spriessen*

Poetens tårar och suckar omvandlas till blommor och fågelsång.

Aus meinen Tränen spriessen
Viel blühende Blumen hervor,
Und meine Seufzer werden
Ein Nachtigallenchor.

Ur mina tårar skjuter
de prunkande blomster upp,
och mina suckar skapar
En "näktergalen" kör.

Und wenn du mich lieb hast, Kindchen,
Schenk' ich dir die Blumen all',
Und vor deinem Fenster soll klingen
Das Lied der Nachtigall.

Om du mig älskar, barnet mitt,
då blommorna ger jag dig,
och utanför fönstret ska klinga
skön' näktergalens sång.

Stycket är harmoniskt förvånande enkelt, i stort endast tonika, subdominant och dominant (A, D och E7). Men här finns en ovanlighet. Det är inte sångstämman som har den tonala avslutningen. Sångstämman slutar på ett h och pianot får avsluta med det förlösande a-et.

Nicht Schnell

p Aus meinen Thränen spries - sen viel blühende Blumen hervor

p A D A E7 A E7 A

3. Die Rose, die Lilie, die Taube, die Sonne

Poeten avslöjar att han tidigare älskat rosen, liljan, duvan och solen, men att kärleken nu är överflyttad enbart på den älskade, som ju är som en ros, en lilja etc.

Die Rose, die Lilie, die Taube, die Sonne,
Die liebt' ich einst alle in Liebeswonne.
Ich lieb' sie nicht mehr, ich liebe alleine
Die Kleine, die Feine, die Reine, die Eine;
Sie selber, aller Liebe Wonne,
Ist Rose und Lilie und Taube und Sonne.

Ack, rosen och liljan och duvan och solen,
en gång i sällhet jag älskade dem.
Jag ej mer dem älskar. Nu älskar jag bara
den lilla, den fina, den rena, den enda
som själv utgör kärlekens lycka,
likt rosen och liljan och duvan och solen.

Detta stycke är svårsjunget p.g.a. högt tempo och korta andningspauser. Sångstämman **tam-tata-tam-tata-** matchas av pianostämmans **tata-tata-tata-tata-**, som alltså har betoning i baktakt. Den jämna pulsen hålls sedan stadigt i pianostämman.

Munter

4. Wenn ich in deine Augen seh'

Poeten är i sjunde himlen av den älskades kyssar och närhet, men gråter bitterligen, när han får höra att hon älskar honom.

Wenn ich in deine Augen seh',
So schwindet all' mein Leid und Weh';
Doch wenn ich küsse deinen Mund,
So werd' ich ganz und gar gesund.

När jag i dina ögon ser,
försvinner både sorg och kval
och när jag kysser munnen din,
då blir jag både frisk och sund.

Wenn ich mich lehn' an deine Brust,
Kommt's über mich wie Himmelslust;
Doch wenn du sprichst: ich liebe dich!
So muss ich weinen bitterlich.

När jag mig lutar mot ditt bröst
berusas jag av himmelsk fröjd
Men säger du: Jag älskar dig,
då gråter jag så bitterligt.

Måhända har vi här ett tidigt exempel på den kritik mot romantikens schabloner som med åren blev allt vanligare i Heine diktning. Visst kan man gråta av lycka, men det är endast i romantikens överdrivna känslösvall som man gör det i bitterhet. Och nog har flera av de andra dikterna också en överraskande desillusionerad avslutning, t.ex. nr 13 och 14. Kanske delade Schumann inte alltid Heines *grymma parodier på hjärtats djupaste hänförelse* (A. Boucourechliev), men han kände sig säkert besläktad med dennes kluvna personlighet.

Men hur vacker är inte musiken, oberoende av all diskussion om tolkning! Och hur spännande är inte melodiväxelspelet mellan sången och pianot!

5. *Ich will meine Seele tauchen* (Heine nr.7)

Poeten hade gärna sänkt sin själ i en blommas kalk. Liljan hade då kunnat bjuda på sånger från den älskade.

Schumanns val av mollmodus, h-moll, speglar poetens svårmod p.g.a. sina kärleksbekymmer. Liksom i sång nr 2 ligger sångstämman i ett snävt register, som bara spänner över en liten sext. Pianostämman håller samma rytmiska figurationer under hela stycket.

Ich will meine Seele tauchen
In den Kelch der Lilie hinein;
Die Lilie soll klingend hauchen
Ein Lied von der Liebsten mein.

Min själ vill jag gärna sänka
i en liljas kalk, så skön.
då skulle min lilja framvisa
en sång från älsklingen min

Das Lied soll schauern und beben,
Wie der Kuss von irem Mund,
Den sie mir einst gegeben
In wunderbar süsser Stund.

Och sången ska darra och skälva
likt kysen från hennes mun,
som hon en gång brukade ge mig
i ljuvaste ljuva stund.

6. *Im Rhein, im heiligen Strome* (Heine nr.11)

Dikten ger i början en beskrivning av Köln, kanske för att poeten ska få tillfälle att berätta att i katedralen finns en madonnabild som liknar hans älskade.

Im Rhein, im heiligen Strome,
Da spiegelt sich in den Well'n
Mit seinem grossen Dome,
Das grosse, heilige Köln.

I Rhen, den heliga floden,
i vattnet där speglar sig,
med kyrka stor och mäktig,
det ädla, heliga Köln.

Im Dom da steht ein Bildnis,
Auf gold'nem Leder gemalt;
In meines Lebens Wildnis
Hat's freundlich hineingestrahlt.

I kyrkan finns ett konstverk
på gyll'ne läder bemål't
som i min levnads vildhet
jämt vänlighet utstrålat.

Es schweben Blumen und Eng'lein
Um unsre liebe Frau;
Die Augen, die Lippen, die Wäng'lein,
Die gleichen der Liebsten genau.

Där svävar blommor och änglar
runt Jungfrun, Vår Heliga Fru,
vars ögon och läppar och kinder
är en avbild av kärasten min.

Denna sång skiljer sig mycket från de övriga i sångcykeln, både i innehåll och i musik. I första halvan av stycket har pianots högerhand en mycket markant, punkterad rytm, som skiljer sig från sångstämmans lugnare framtoning:

I andra halvans första del tar de punkterade fraserna över melodi vid texten *Es schweben Blumen und Eng'lein Um unsre liebe Frau*, liksom i det avslutande efterspelet, som helt ligger i pianot. Hela stycket gör ett både märkligt och mäktigt intryck.

7. *Ich grolle nicht* (Heine nr.18)

Dikten handlar om poetens förtvivlade försök att intala sig hur lite han bryr sig om, att hans älskade övergivit honom. Inte ens när han försöker övertyga sig om hennes eländighet, blir han trovärdig. Det finns anledning tro att diktens innehåll är självupplevt. Heine hade många ungdomsförälskelser men en var speciell. Han var länge förälskad i sin kusin, dotter till en mycket välbärgad farbror. Men kusinen hade antagligen mer högtflygande planer, ekonomiskt sett. Det kan tydligen ha sina risker att ge en poet korgen.

Ich grolle nicht, und wenn das Herz auch bricht.
Ewig verlor'nes Lieb! ich grolle nicht.
Wie du auch strahlst in Diamantenpracht,
Es fällt kein Strahl in deines Herzens Nacht.
das weiss ich längst.

Jag bär ej agg om än mitt hjärta bryts,
evigt förkomna Du! Jag bär ej agg.
Om än du lyser likt en gyllne skatt,
når ljuset inte till ditt hjärtas natt,
Det vet jag nu.

Ich sah dich ja im Traume,
Und sah die Nacht in deines Herzens Raume,
Und sah die Schlang', die dir am Herzen frisst,
Ich sah, mein Lieb, wie sehr du elend bist.
Ich grolle nicht.

Jag såg dig ju i drömmen,
och såg nog nattmörkret i hjärtats salar.
Jag såg den orm som du i hjärtat bär,
Jag såg, min Skatt, hur ömkansvärd du är.
Jag bär ej agg!

På samma sätt som i nummer 3 och 5 finns här en i varje takt stadigt upprepad rytm i pianot. Den ger här med sin betoning på 1 och 3 en härlig kontrast till sångstämmans 3-toniga upptakt, ibland punkterad. Och pianots avslutande upprördhet visar på poetens inre känslor.

En del av cykelns stycken har blivit mer berömda än andra. Detta är ett av dem.

8. *Und Wüssten's die Blumen die, kleinen* (Heine nr.22)

Den olyckligt övergivne är övertygad om att naturens alla väsen skulle ha ömkat honom om de bara hade känt till vad han fått utstå. Men den enda som vet är hon som krossat hans hjärta.

Und wüssten's die Blumen, die kleinen,
Wie tief verwundet mein Herz,
Sie würden mit mir weinen,
Zu heilen meinen Schmerz.

Om blommorna, näpna, de visste
hur sårat mitt hjärta var,
de skulle med mig gråta
och mildra mina kval.

Und wüssten's die Nachtigallen,
Wie ich so traurig und krank,
Sie liessen fröhlich erschallen
Erquickenden Gesang.

Om näktergalarna visste
hur ledsen och sjuk jag var,
Då skulle de nog sjunga
en uppmuntrande sång.

Und wüssten sie mein Wehe,
Die goldenen Sternelein,
Sie kämen aus ihrer Höhe,
Und sprächen Trost mir ein.

Och visste hon min plåga,
den gyllene lilla stjärnan,
hon komme då ifrån höjden,
med ens och gav mig tröst.

Sie alle können's nicht wissen,
Nur eine kennt meinen Schmerz:
Sie hat ja selbst zerrissen,
Zerrissen mir das Herz.

Men ingen av dem visste detta.
Blott en är varse smärtan min:
Hon hade själv i bitar
mitt hjärta söndernött.

Det rytmiska mönstret, tam-tata, från nr 5 kommer tillbaka. Tonarten är a-moll. Schumann väljer inte den kanske naturligare (men banalare) tonen h i takt 4 utan ett b. I Schumanns harmonisering känns den ändå fullständigt självklar och naturlig.

Liksom i sång 7 har pianostämman en jämn puls under praktiskt taget alla takter. Här är det ett sorlande 16-delsmönster som upprepas. Kanske tror man i början att stycket är en strofisk sång likt nr 1 och 9, men i den sista strofen ändras melodin påtagligt.

9. *Das ist ein Flöten und Geigen* (Heine nr.20)

Poeten undrar hur hela världen kan glädjas när hans älskade gifter sig med en annan.

Das ist ein Flöten und Geigen,
Trompeten schmetter'n darein;
Da tanzt wohl den Hochzeitsreigen
Die Herzallerliebste mein.

Det klingar av flöjt och av fela,
trumpeter smattrar därtill;
där dansar i bröllopsdansen
den högstallrakäraste min.

Das ist ein Klingen und Dröhnen,
Ein Pauken und ein Schalmei'n;
Dazwischen schluchzen und stöhnen
Die lieblichen Engelein.

Det klingar, plingar och dånar,
när pukan ock stämmer in.
Men under spektaklet gråter
de älskliga änglar små.

Poetens känsla av vanmakt tolkas fint av den oroliga pianostämman, som samtidigt med sin perpetuum mobile-karaktär skildrar hur festen pågår utan pauser. Som framgår av notexemplet är den helt självständig och oberoende av sångstämman som är strofiskt anlagd.

10. Hör' ich das Liedchen klingen (Heine nr.40)

Vår hjälte bryter samman när han tänker på en sång som den älskade brukade sjunga. Endast på skogens högsta punkt kan smärtan lösas upp i tårar.

Hör' ich das Liedchen klingen,
Das einst die Liebste sang,
So will mir die Brust zerspringen
Von wildem Schmerzdrang.

Hör jag den sången klinga
jag för min älskling sjöng,
då känns det som bröstet krossas
av trånadsmärta vild.

Es treibt mich ein dunkles Sehnen
Hinauf zur Waldeshöh',
Dort löst sich auf in Tränen
Mein übergrosses Weh'.

En längtan så mörk mig driver
iväg mot skogens höjd.
Där kan min smärtas vända
i tårar lösas upp.

I all sin skönhet är detta kanske cykelns mest vemodiga sång. Den självständiga piano-stämman består av ständigt upprepade och sjunkande, brutna ackord.

11 Ein Jüngling liebt ein Mädchen (Heine nr.39)

Här tycks hjälten ha insett att han inte är ensam i sina tillkortakommanden. Han raljerar över den urgamla historien om att den man älskar, älskar en annan, som i sin tur har en annan kär.

Ein Jüngling liebt ein Mädchen,
Die hat einen andern erwählt;
Der andre liebt eine andre,
Und hat sich mit dieser vermählt.

En yngling trår en flicka,
som har en annan kär,
Men den har valt en annan
och har sig med henne förmält.

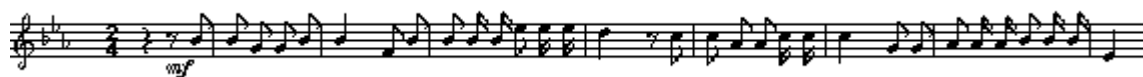
Das Mädchen nimmt aus Ärger
Den ersten besten Mann,
Der ihr in den Weg gelaufen;
Der Jüngling ist übel dran.

Då flickan, i förtret, tar
den första bästa man,
som kommer i hennes väg, och
vår yngling är illa därän.

Es ist eine alte Geschichte,
Doch bleibt sie immer neu;
Und wem sie just passiert,
Dem bricht das Herz entzwei

Den gamla vanliga visan,
är alltid lika ny.
Och hen som drabbas av den
hens hjärta går itu.

Musiken är käck och okomplicerad även om den under ritardando veknar något under texten *Der Jüngling ist übel dran* (Ynglingen är illa däran) och senare i sångens slut med texten *Dem bricht das Herz entzwei* (som bryter hjärtat itu). Men i pianots avslutning sker en återgång till den muntra stämningen.

Lägg märke till hur pianot ständigt obstruerar sångstämman med betoningar i otakt.

12. *Am leuchtenden Sommermorgen* (Heine nr. 45)

Poeten är tillbaka i sina kärleksbekymmer, men blommorna i trädgården ber honom att inte vara arg på deras syster.

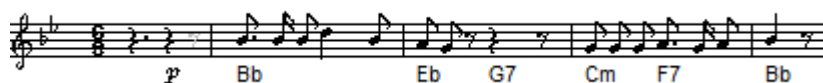
Am leuchtenden Sommermorgen
Geh' ich im Garten herum.
Es flüstern und sprechen die Blumen,
Ich aber wandle stumm.

I strålande sommarmorgen
går jag i trädgården kring.
Blommorna viskar och talar
men jag, jag vandrar stum

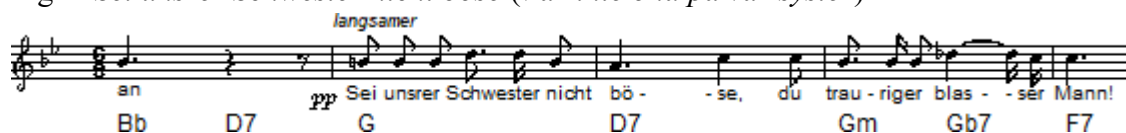
Es flüstern und sprechen die Blumen,
Und schau'n mitleidig mich an:
„Sei unsrer Schwester nicht böse,
Du trauriger, blasser Mann.“

Blommorna viskar och talar
och vänder sig ömsint mot mig:
“Var inte ond på vår syster,
du sorgsne och bleke man!”

Schumann väljer dur för musiken trots textens vemodsstämning. Och om någon skulle tycka att detta är den vackraste sången av de 16, är det svårt att protestera. Pianostämman med sina fallande brutna ackord och harmoniken är betagande och bidrar till den enastående atmosfären. Den påminner härvidlag om en annan av Schumanns vackraste sånger, *Mondnacht*, från *Liederkreis* op. 39. Tonarten är B-dur.

En av höjdpunkterna är tonarts- och tempoändringen som inträffar när blommorna talar och säger: *Sei unsrer Schwester nicht böse* (*Var inte ond på vår syster*):

Det blir också slutet på sången med en avslutning på tonen c. Pianot får alltså även här sätta den tonala slutpunkten. Ingen behöver betvivla att detta stycke kräver en synnerligen skicklig pianist. Kanske var det även en av Schumanns favoriter eftersom han låter delar av pianostämman komma tillbaka i den coda som avslutar hela cykeln.

13. *Ich hab' im Traum geweinet* (Heine nr. 55)

Poeten gråter i drömmen när den älskade begravs och lämnar honom men gråter även när hon är god mot honom. Här är åter ett exempel på hur Heine i slutet av dikten överraskar läsaren.

Ich hab' im Traum geweinet,
Mir träumte, du lägest im Grab.
Ich wachte auf, und die Träne
Floss noch von der Wange herab.

Jag har I drömmen gråtit.
Jag drömde i grav du låg.
Jag vaknade upp och tårar
fanns ännu kvar på min kind.

Ich hab' im Traum geweinet,
Mir träumt', du verliessest mich.
Ich wachte auf, und ich weinte
Noch lange bitterlich.

Jag har i drömmen gråtit.
Jag drömde du övergav mig.
Vaknade upp och grät åter
av spleen och bitterhet.

Ich hab' im Traum geweinet,
Mir träumte, du wär'st mir noch gut.
Ich wachte auf, und noch immer
Strömt meine Tränenflut.

Jag har i drömmen gråtit.
Jag drömde du älskade mig.
Jag vaknade upp, och ännu
strömmar min tårflod fram.

Schumann skapar här magi på ett helt annat sätt än i den föregående sången. Pianot pausar mestadels och den nakna rösten avbryts endast tillfälligt med lågmälda, murriga ackord i basen. Den sista, överraskande strofen, ger Schumann naturligtvis en helt annan musikalisk inramning. Tonarten är ess-moll och denna gång slutar sångstämman på ett ess.

14. *Allnächtlich im Traume seh' ich dich* (Heine nr. 56)

Poeten fortsätter att gråta i drömmen, som trots allt är positiv. Han får nämligen ett hemligt ord från den tillbedda. Men vid uppvaknandet har han glömt ordet.

Allnächtlich im Traume seh' ich dich
Und sehe dich freundlich grüssen,
Und laut aufweinend stürz' ich mich
Zu deinen süssen Füßen.

I nätternas drömmar ser jag dig
och ser hur du vänligt hälsar,
och högljutt gråtande faller jag
till dina ljuva fötter.

Du siehest mich an wehmütigl
Und schüttelst das blonde Köpfchen;
Aus deinen Augen schleichen sich
Die Perletränenröpfchen.

Du ser på mig i vemod
och skakar ditt blonda huvud.
Ur dina ögon smyger då
små droppar pärlletårar.

Du sagst mir heimlich ein leises Wort
Und gibst mir den Strauss von Zypressen.
Ich wache auf, und der Strauss ist fort,
Und's Wort hab' ich vergessen.

Du ger mig hemligt ett lågmält ord
och även bukett av cypresser.
Jag vaknar och bukett är hän,
och ordet har jag förgätit.

Tonsättaren använder här ett grepp, som han även tidigare utnyttjat, att låta pianot ha samma melodi som sångstämman. Men här finns ändå överraskningar. Det känns nästan som om det är sångaren som ibland lämnar melodin. I notexemplet nedan är de toner markerade, som pianot spelar och som rytmiskt känns höra till melodin, men som saknas i sångstämman.

Und laute Quellen brechen
Aus wildem Marmorstein.
Und seltsam in den Bächen
Strahlt fort der Widerschein.

Ach, könnt' ich dorthin kommen,
Und dort mein Herz erfreu'n,
Und aller Qual entnommen,
Und frei und selig sein!

Ach! jenes Land der Wonne,
Das seh' ich oft im Traum,
Doch kommt die Morgensonne,
Zerfließt's wie eitel Schaum.

Och högljudd källa bryter
ur marmorklippan fram.
Och sällsamt uti bäcken
reflexer rör sig runt.

Ack, om jag dit fick komma
och glädja hjärtat mitt,
bli kvitt från alla kvalen
och fri och salig bli!

Ack! Dessa härliga länder,
jag ofta drömmer om.
När morgonsolen kommer,
de dunstar bort likt skum.

Musiken i denna sång är genomkomponerad, men en ”punkterad” rytm dominerar stort. Den finns i pianots introduktion, i de flesta av sångstroforna, i alla mellanspelen och i pianots efterspel. Notexemplet visar den första strofens melodi:

Denna rytm finns i alla de sex första stroforna. Men i styckets kulmination blir melodin mindre rörlig genom att notvärdenas förstora (s.k. augmentation):

Mit innigsten Empfindung

Ach, könnt' ich dort - hin - kom - - men und dort mein Herz er - freu'n,

16. *Die alten, bösen Lieder* (Heine nr. 65)

Nu ska sångerna och drömmarna begravas. Då krävs en gigantisk kista och en gigantisk gravplats. Men varför blev kistan så stor och tung?

Die alten, bösen Lieder,
Die Träume böse und arg,
Die lasst uns jetzt begraben,
Holt einen grossen Sarg.

Hinein leg' ich gar manches,
Doch sag' ich noch nicht was;
Der Sarg muss sein noch grösser,
Wie's Heidelberger Fass.

Und holt eine Totenbahre
Und Bretter fest und dick;
Auch muss sie sein noch länger,
Als wie zu Mainz die Brück'.

Und holt mir auch zwölf Riesen,
Die müssen noch stärker sein
Als wie der starke Christoph
Im Dom zu Köln am Rhein.

Ack, sångerna de gamla,
och drömmen ond och svår,
låt oss dem nu begrava,
och hämta kistan strax.

I den jag lägger mycket,
men avslöjar ej vad;
den kistan måst' bli större
än ett Heidelbergerfat.

En likbår hämta även
och brädor tjocka nog;
de måste vara längre
än bron i staden Mainz.

Och hämta ock tolv jättar,
som starkare är än han,
den starke man Kristoffer,
som finns i Domen I Köln.

Die sollen den Sarg forttragen,
Und senken ins Meer hinab;
Denn solchem grossen Sarge
Gebührt ein grosses Grab.

De ska denna kista bära
och sänka i havet ner;
en sådan väldig kista
förtjänar en väldig grav.

Wisst ihr, warum der Sarg wohl
So gross und schwer mag sein?
Ich senkt' auch meine Liebe
Und meinen Schmerz hinein.

Och vet du varför kistan
den blev så stor och tung?
Jag sänkte ock min kärlek
och smärtan min i den.

I fanfarens skepnad annonseras sångens ledande motiv i pianointroduktionen. Detta motiv inleder sedan sångstämman som ledsagas av en taktfast 8-delsstämma. Tonarten är ciss-moll.

Die al - ten bö - sen Lie - der die Träu - me bö s und ärg, die

Man kan lägga märke till Schumanns suveräna förmåga att spegla textens innehåll, inte bara harmoniskt. När det är dags för 5:e strofen och textens allvarligare fortsättning, *Die sollen die Sarg'*, upphör 8-delsackompanjemanget i pianostämman och övergår först i 1/4-delar, och sedan vid *denn solchem grossen Sarge* i halvnoter:

Die sol - len die Sarg denn

Wisst ihr warum der Sarg' wohl
solchem grossen Sar - ge

Adagio
Ich senkt' auch meine Lie - be

Inför avslöjandet om kistans innehåll, *Wisst ihr warum der Sarg' wohl*, ökas spänningen genom pianots nervösa synkoper. Och i det slutliga Adagio-avsnittet ger Schumann sångens vackraste och mest smärtfyllda fras till orden *Ich senkt' auch meine Liebe*.

Det långa pianoefterspelet blir i sin innerlighet ett fint slut på cykeln. Tonarten ändras från ciss-moll till Ciss-dur/Dess-dur och noteras i Dess. Temat är svärfångat; efterspelet utgör snarast en stämningsbild, i huvudsak lånad från sång nr 12.